

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

**ÉDESIPARI TERMÉKEK SZÍNEZÉKTARTALMÁNAK
MENNYISÉGI ANALÍZISE FIZIKAI MÓDSZEREKKEL**

Készítette:
KOVÁCS MIHÁLY

MOSONMAGYARÓVÁR

2020

SZÉCHENYI
EGYETEM
UNIVERSITY OF GYŐR

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM
MEZŐGAZDASÁG- ÉS ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
MOSONMAGYARÓVÁR

WITTMANN ANTAL NÖVÉNY-, ÁLLAT- ÉS ÉLELMISZER-
TUDOMÁNYI MULTIDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLA

Doktori iskola vezetője:

Prof. DR. ÖRDÖG VINCE DSc

Egyetemi tanár

Pulay Gábor Élelmiszertudományi Doktori Program

Programvezető:

Prof. DR. VARGA LÁSZLÓ DSc

Egyetemi tanár

Témavezető:

Prof. DR. DÓKA OTTÓ DSc

Egyetemi tanár

**ÉDESIPARI TERMÉKEK SZÍNEZÉKTARTALMÁNAK
MENNYISÉGI ANALÍZISE FIZIKAI MÓDSZEREKKEL
DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI**

Készítette:

KOVÁCS MIHÁLY

Mosonmagyaróvár

2020

A tápérték, az íz és az állag mellett a szín az élelmiszerek egyik legfontosabb minőségi jellemzője. A vonzó színben megjelenő élelmiszerek rendszerint növekvő fogyasztást eredményeznek, ezért az élelmiszerszínezékek fontos adalékanyagok az élelmiszerekben, különösen azokban a termékekben, amelyeknek célcsoportját kifejezetten a fiatalabb korosztály jelenti.

Az élelmiszeriparban engedélyezett színezékek eredete alapján természetes, természetazonos, és mesterséges színezékeket különböztetünk meg. Hazánkban a színezékek élelmiszeripari felhasználhatóságáról az Európai Parlament és a Tanács 1333/2008/EK rendelete rendelkezik, meghatározva pontosan, hogy melyik színezék milyen termékkategóriához, és mekkora mennyiségben használható fel.

Az élelmiszerszínezékek műszeres minőségi és mennyiségi meghatározására alkalmazott leggyakoribb módszerek a HPLC és a spektrofotometria. Mivel ezeknek a módszereknek a beruházási és működtetési költségei viszonylag nagyok, valamint a minták előkészítése bonyolult, ez elősegítette az élelmiszerszínezékek további alternatív mennyiségi és minőségi módszereinek fejlesztését. Ilyen alternatív módszer például a vékonyréteg kromatográfia (TLC), a kapilláris elektroforézis (CE), a színmérés, vagy a fotoakusztikus spektrometria (PAS).

1. ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálataink fő célja az volt, hogy édesipari termékekben (keménycukorkákban és pezsgőtablettákban) található természetes és mesterséges színezőanyag/ok mennyiségét optikai módszerek segítségével, úgymint színméréssel és lézeres fotoakusztikus spektrometriával (LPAS) határozzuk meg. Ehhez a termékek színezőanyag-tartalma(i), és a termék színe, vagyis a mérhető színjellemzők (a reflexiós spektrokoloriméterrel mért CIELab színkoordináták, vagy a LPAS rendszerrel mért fotoakusztikus jel) között összefüggéseket (kalibrációs egyeneseket) kerestünk, amiket a módszerek validálása után késztermék ellenőrzésben (minőségbiztosításban) fel lehet használni. A kapott eredményeket összehasonlítottuk a referencia módszerként használt spektrofotometriai mérésekkel.

A színmérési, és a fotoakusztikus kalibrációs összefüggéseket felhasználtuk a pezsgőtabletták összetételének vizsgálatára a préselés előtti porkeverési folyamat alatt. Ehhez két keverési próbagyártást végeztünk, és egy adott időponthoz tartozó keveredés mértékének a megállapításához, leállítva a keverést, a keverő különböző pontjaiból vettünk mintákat. A keverés ideje akkor tekinthető megfelelőnek, ha a művelet további folytatása már az összetevők eloszlásán és így a színezőanyagok koncentrációján nem változtat.

A vizsgált keménycukorka, és pezsgőtabletták mintákat a gyártási folyamatnak megfelelően készítettük, járulékos anyagok (ásványi anyagok, aromák, savak) felhasználásával. Vizsgálatainkba három természetes (antocianin, béta-karotin, betanin) és egy mesterséges, azoszínezéket (neokocin) vontunk be.

A szilárd állapotban történő keménycukorka vizsgálatokhoz négy szilárd, eltérő antocianin tartalmú cukorka mintát (kalibrációs mintasort) és egy vakmintát készítettünk, amelyek antocianin tartalma 0,000 (vakminta), 0,481, 0,937, 2,001, és 5,695 mg/g volt. A kalibráló

oldatokhoz vakmintát és antocianint adtunk, illetve citromsavval állítottuk be a pH-t.

Az antocianint és béta-karotint tartalmazó kalibrációs mintákat két sorozatra oszthatjuk. Az első sorozat csak antocianin színezéket tartalmazott. A minták antocianin-tartalma 0,00 mg/g (vakminta), 5,06; 8,14; 10,65; 14,75 és 17,42 mg/g volt. A második sorozat antocianint és béta-karotint is tartalmazott. Az antocianin mennyisége ezekben a mintákban azonos ($9,50 \pm 1,20$ mg/g), míg a minták béta-karotin-tartalma 0,00 mg/g (vakminta, béta-karotin szempontjából), 0,16; 0,22; 0,37 és 0,42 mg/g volt.

Pezsgőtabletta minták vizsgálatához egy betanint, másrészt neokocint tartalmazó - kalibráló porminta sorozatot használtunk. A betanint tartalmazó porminták színezéktartalma 10, 20, 30, 40, 50 és 60 mg/g volt, a neokocint tartalmazó mintasor pedig 0,05; 0,10; 0,15; 0,20; 0,30; 0,40 és 0,50 mg/g-os mintákból állt. A keverési folyamatok vizsgálatát két próbagyártásból származó mintasorozaton végeztük el. Az egyik mintasorozat a 30 mg/g-os betanin, a másik pedig a 0,50 mg/g-os neokocin tartalmú pezsőtabletták gyártási folyamatából (keveréséből) származott. A betaninos próbagyártásból 1, 3, 6, 10, 15, 20 és 25, a neokocinosból pedig 1, 3, 6, 10, 15, 18, 20 és 25 percnyi keverés után vettünk mintákat.

A spektrofotometriás vizsgálatok mintaelőkészítése során a mintaoldatokból 20-20 ml-t bemértünk 25 ml-es sötét fiolákba, majd hozzáadtunk 5-5 ml szén-tetrakloridot (CCl_4), diklórmétánt (CH_2Cl_2), vagy hexánt (C_6H_{14}), az extrakciós módszertől függően (**1. táblázat**). A színezékek tartalmazó vizes oldatok és a szerves oldószerek keverékét tartalmazó fiolákat előbb 60 s-ig ráztuk manuálisan, majd 4, vagy 15 percig 2000 rpm-mel centrifugáltuk (3K12, Sigma centrifuga). Ezt követően a színezőanyagokat tartalmazó vizes fázis abszorbanciáját felvettük a 380-700 nm-es tartományon.

1. táblázat: A spektrofotometriás mintaelőkészítések során használt extrakciós módszerek

extrakciós módszer	oldószer	extrakció (manuális rázás, s)	centrifugálás, (min, rpm)
A	CH ₂ Cl ₂	60	4, 2000
B	Hexán	60	4, 2000
C	CCl ₄	60	4, 2000
D	CCl ₄	60	15, 2000

A színezékek kimutatási határát (LOD) úgy határoztuk meg, hogy a (színezéket nem tartalmazó) vakminta, vagy a kalibráló sorozat legkisebb koncentrációjú oldatának háromszoros szórását elosztottuk a kalibrációs egyenesek meredekségével.

A spektrofotometrikus vizsgálatainkhoz egy Merck Spectroquant Pharo 100 UV-VIS spektrofotométert használtunk.

A CIELab színekoordináták meghatározása egy HunterLab MiniScan XE Plus típusú hordozható reflexiós színmérő készülékkel történt.

A fotoakusztikus méréseket egy egyedileg épített LPAS rendszerrel végeztük. Fényforrásként egy kék (473 nm, 50mW, Changchun New Industries Optoelectronics, MBL-III-473-50), és egy zöld színű (532 nm, 30 mW, Roitner Laser Technik GmbH.) diódlézert használtunk. A lézernyalábot egy mechanikus fénymodulátorral szaggattuk meg (HMS Light Beam Chopper 220). A fényszaggatás frekvenciája 17, vagy 23 Hz volt. A mechanikailag szaggatott fénysugár egy 12,7 mm átmérőjű kvarcüveg ablakon át jutott be a fotoakusztikus cellába. A mintakamrát egy 3 mm hosszú és 300 µm belső átmérőjű kapillárison keresztül kapcsoltuk össze egy miniatűr (4,2mm×4,75mm) mikrofonnal (Sennheiser KE 4-211-2). A mikrofonból származó jelet egy kétcsatornás fázisérzékeny erősítő (Stanford SR530) dolgozta fel.

2. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

2.1 Az antocianin tartalmú minták vizsgálatának eredményei

Ha a színezékeket tartalmazó cukorka mintákat vízben feloldjuk, akkor a minták olaj, vagy aromatartalma miatt kolloid oldatokat kapunk, amelyek spektrofotométerrel közvetlenül nem mérhetők. A spektrofotométeres méréshez, ezért az olajokat (aromásokat) el kellett távolítani szerves oldószerekkel, amihez három különböző oldószerral (CH_2Cl_2 , hexán, CCl_4) történő extrakciót hasonlítottunk össze. Megállapítottuk, hogy egy (2,1 mg/g) antocianin tartalmú cukorka minta színezéktartalmát a CCl_4 -os extrakcióval tudjuk legjobban meghatározni. Az ezzel az oldószerral végzett extrakcióval kaptuk a legjobb visszanyerést (93,2%) a standard addícióra. A centrifugálás növelésével az elválasztás javult, és a standard addíció visszanyerése elérte a 96,5%-ot (**2. táblázat**), ezért további vizsgálatok mintaelőkészítése a „D” extrakcióval történt.

2. táblázat: A különböző módszerekkel extrahált mintaoldatok spektrofotometriás mérési eredményei (elméleti színezéktartalom: 2,1 mg / g cukorka ($\lambda=520\text{nm}$))

Extrakciós módszer	normál módszer (E163 mg/g)	st. addíciós módszer (E163 mg/g)	St. addíciós módszer visszanyerése	LOD (mg/g)
„C” extrakció	1,630±0,045	1,821±0,051	89,5%	0,006
„D” extrakció	2,184±0,143	2,263±0,148	96,5%	0,028

Az antocianin spektrofotometriás kalibráló egyeneseit a RABINO-MANCINELLI módszer alapján készítettük el. Mivel az antocianin abszorbanciája függ az oldatok pH-jától, ezért a kalibrációs oldatok és a mintaoldatok pH-jának azonosnak kellett lennie.

A kalibráló oldatok és minták színmérése alapján azt tapasztaltuk, hogy az alap CIELab (L^* , a^* , b^*) színekoordináták a színezék koncentrációjának emelkedésével egy telítődési görbét követnek, viszont egy szűkebb koncentráció-tartományon belül a színindexek jó közelítéssel lineárisan változnak a színezéktartalom növekedésével.

A telítődési görbék leírására az alapfüggvények tízes alapú logaritmusát képeztük ($\lg L^*$, $\lg a^*$, $\lg b^*$), hogy eredményül lineáris összefüggéseket kapjunk az antocianin-tartalom függvényében. A logaritmus függvény használatát a negatív a^* (zöldes szín), vagy b^* (kékes szín) megakadályozza, hiszen negatív értékek logaritmusai nem értelmezhetők a valós számhalmazon. Ezt úgy küszöböltük ki, hogy az a^* és b^* értékekhez százat adtunk, és az így kapott érték logaritmusai már valós számok lesznek, az $a^* = -100$, és $b^* = -100$ esetek kivételével. Az is megfigyelhető, hogy a színezéktartalom növekedésével a világossági index csökken (a minta színe sötétedik), ezért, hogy a csökkenő függvényt elkerüljük a $2 - \lg L^*$ transzformációt hajtottuk végre.

A **3. táblázat** az antocianin tartalmú minták mért, illetve számított színekoordinátáira illesztett egyenesek determinációs koefficienseit mutatja két vizsgált pH-n.

Jól látható, hogy a legjobb illeszkedést a $2 - \lg(L^*)$ transzformált színekoordináta, míg a legrosszabbat a Hue-index eredményezte mindkét különböző pH-jú oldatsor esetén.

3. táblázat: A kalibráló mintasorok színjellemzőinek és az antocianin-tartalom közötti lineáris összefüggések determinációs koefficienseinek (R^2) összehasonlítása.

A 2-3. oszlop (E 163 színezék mennyiség: 0,149-2,376 mg/ml; $n=3$) és a 4.-5. oszlop (E 163 színezék mennyiség: 0,135-1,078 mg/ml; $n=3$) a kalibráló oldatsorok (feloldott minták), a 6.-7. oszlop a porminták (E 163 színezék mennyiség: 0,000-5,695 mg/g $n=7$) (összetört, feloldás nélküli) eredményeit mutatják

Színindex	Oldat (pH: 2,8±0,1)		Oldat (pH:2,33±0,09)		Por minta	
	R^2	LOD (mg/ml)	R^2	LOD (mg/ml)	R^2	LOD (mg/g)
L*	0,9631	0,004	0,9905	0,001	0,9570	0,747
a*	0,8849		0,9781	0,007	0,8119	
b*	0,9503	0,029	0,6134		0,6019	
ΔE^*	0,5866		0,8300		0,9591	0,842
Hue	0,0296		0,3531		0,5612	
C*	0,9064	0,004	0,9807	0,005	0,7983	
2-lg(L*)	0,9932	0,003	0,9990	0,001	0,9672	0,650
lg(a*+100)	0,8659		0,9671	0,008	0,7990	
lg(b*+100)	0,9540	0,030	0,6126		0,6102	

A spektrofotometriás, illetve a három legjobb illeszkedésű kolorimetriás kalibrációs egyenes (2-lg(L*), L* és b*) segítségével (pH: 2,8±0,1) meghatároztuk négy különböző kereskedelmi forgalomban kapható cukorkaminta antocianin-tartalmát. A három említett színindexszel meghatározott színezéktartalom 14-28 %-kal volt magasabb a referenciamódszerrel kapott eredményhez képest. A spektrofotometriához a legközelebbi eredményt a 2-lg(L*) index adta. A kapott eredményeket a **4. táblázat** tartalmazza.

4. táblázat: 2,1 mg/g elméleti antocianin tartalmú kereskedelmi forgalomban kapható cukorkák antocianin-tartalma (mg/g) oldat alakban mérve spektrofotometriával (SP) és színméréssel (átlag $\pm$ SD, n=3, pH: 2,8 $\pm$ 0,1)

Minta	Antocianin-tartalom (mg/g) oldat formában mérve			
	SP	Színmérés		
		L*	b*	2-lg(L*)
F7	2,324	2,942 $\pm$ 0,029	3,234 $\pm$ 0,043	2,626 $\pm$ 0,024
F8	2,332	3,186 $\pm$ 0,054	2,333 $\pm$ 0,031	2,826 $\pm$ 0,045
F9	2,554	3,042 $\pm$ 0,024	2,669 $\pm$ 0,026	2,708 $\pm$ 0,020
F10	2,644	3,421 $\pm$ 0,025	3,812 $\pm$ 0,013	3,025 $\pm$ 0,021
átlag	2,463$\pm$0,161	3,148$\pm$0,190	3,012$\pm$0,589	2,796$\pm$0,159

Ezután szilárd, általunk készített antocianin tartalmú keménycukorka minták színezéktartalmát határoztuk meg a mintaoldattal azonos 2,33 $\pm$ 0,09 pH-n mért spektrofotometriás kalibrációs egyenes segítségével. A minták antocianin-tartalmát szintén meghatároztuk az L*, az a*, a 2-lg(L*) és a lg(a*+100) színindexekkel.

A legkevesebb (0,481 mg/g) színezéket tartalmazó minta esetében jelentősen eltérő eredményeket kaptunk a spektrofotometriához képest, amit azzal magyarázhatunk, hogy ilyen kis koncentráció-tartományban a CIELab koordinátákkal nem lehetséges a színezéktartalom meghatározása. A 0,937 mg/g antocianin-tartalmú minta színezéktartalma L*-gal számítva 1%-kal, 2-lg(L*)-gal számítva 6%-kal tért el a referencia módszer eredményétől. Ugyanez a 2,001 mg/g antocianin-tartalmú mintára 27, és 21%, a 5,695 mg/g antocianin-tartalmú mintára pedig 5 és 2%. A másik két vizsgált színkoordináta segítségével (a*, és lg(a*+100)) kapott színezéktartalmak még inkább eltértek a spektrofotometriás eredményektől. A vizsgálatok eredményeit az **5. táblázatban** mutatjuk be.

5. táblázat: A szilárd keménycukorka mintasor spektrometriával (SP), L^* , a^* , $2\text{-lg}(L^*)$, és $\lg(a^*+100)$ színindexekkel számított antocianin-tartalma (mg/g) (átlag $\pm$ SD, pH: 2,33 $\pm$ 0,09)

Minta	SP	Antocianin-tartalom (mg/g) oldat formában mérve			
		Színmérés			
		L^*	a^*	$2\text{-lg}(L^*)$	$\lg(a^*+100)$
G8	0,481$\pm$0,006	0,715 $\pm$ 0,017	0,197 $\pm$ 0,006	0,798 $\pm$ 0,014	0,096 $\pm$ 0,007
G9	0,937$\pm$0,073	0,950 $\pm$ 0,004	0,615 $\pm$ 0,005	0,993 $\pm$ 0,003	0,568 $\pm$ 0,005
G10	2,001$\pm$0,020	2,532 $\pm$ 0,010	2,510 $\pm$ 0,002	2,419 $\pm$ 0,010	2,569 $\pm$ 0,002
G11	5,695$\pm$0,043	5,436 $\pm$ 0,019	4,808 $\pm$ 0,006	5,789 $\pm$ 0,027	4,736 $\pm$ 0,005

Az előbb említett szilárd cukorkamintákat dörzsmozsárban finom porrá törtük, majd a minták mért színindexértékeire kalibrációs egyeneseket illesztettünk, amelyek determinációs koefficienseit a **3. táblázat** mutatja. A folyadék kalibrálósorhoz hasonlóan a por alakú mintákon a legjobb illeszkedést ismét a $2\text{-lg}(L^*)$ transzformált koordináta, míg a legrosszabbat a Hue-index mutatta. Ezután porrá tört kereskedelmi forgalomban kapható cukorkákat antocianin-tartalmát a három legjobb illeszkedésű kalibrációs egyenessel ($2\text{-lg}(L^*)$, ΔE^* és L^*) meghatároztuk. A valós minták a három említett CIELab koordinátával meghatározott színezéktartalma 6-11%-kal volt magasabb az elméleti értéknél (2,1 mg/g). Az elméleti értékhez legközelebb a $2\text{-lg}(L^*)$ index segítségével kapott eredmény volt. A kapott eredményeket a **6. táblázat** tartalmazza.

6. táblázat: A 2,1 mg/g elméleti antocianin tartalmú kereskedelmi forgalomban kapható késztermékek fotoakusztikus spektrometriával (LPAS) és színméréssel (L^* , ΔE^* , és a $2\text{-lg}(L^*)$) meghatározott színezék-tartalma (mg/g) por (összetört, feloldás nélküli) alakban mérve (átlag $\pm$ SD, $n_{LPAS}=3$, $n_{színérés}=7$)

Minta	Antocianin-tartalom (mg/g) por formában mérve			
	LPAS	Színmérés		
		L^*	ΔE^*	$2\text{-lg}(L^*)$
G12	2,292 $\pm$ 0,136	2,316 $\pm$ 0,021	2,281 $\pm$ 0,016	2,204 $\pm$ 0,020
G13	2,304 $\pm$ 0,143	2,185 $\pm$ 0,405	2,174 $\pm$ 0,410	2,081 $\pm$ 0,394
G14	2,212 $\pm$ 0,079	2,507 $\pm$ 0,280	2,479 $\pm$ 0,274	2,394 $\pm$ 0,277
Átlag	2,269$\pm$0,213	2,336$\pm$0,302	2,311$\pm$0,300	2,226$\pm$0,295

A folyékony antocianint, vagy más vizsgált színezéket tartalmazó minták LPAS jele, és az antocianin-tartalom között nem volt egyértelmű összefüggés feltételezhetően a falhatás miatt. Folyadékok esetében a fotoakusztikus jelet a mikrofon helyett tús hidrofonnal lehet detektálni.

Ezután korábban spektrofotometriával meghatározott antocianin tartalmú szilárd cukorka mintákat összetörtük, majd a kalibrációs minták 532 nm-en mért fotoakusztikus jelének antocianin-tartalomtól való függésének segítségével, meg tudtuk meghatározni a kereskedelmi forgalomban kapható minták antocianin-tartalmát. A kereskedelmi forgalomban kapható összetört cukorka minták (G12-G14 minták) a fotoakusztikus jel alapján meghatározott színezéktartalma 8%-kal volt magasabb az elméleti értéknél (2,1 mg/g), ami nagyon hasonló a színmérési eredményekhez, sőt az LPAS eredmények szórása még kisebb is volt. A kapott eredményeket a **6. táblázat** mutatja.

2.2 Az béta-karotin és antocianin tartalmú minták vizsgálatának eredményei

A **7. táblázat** a béta-karotin tartalmú kalibrálóoldatok mért, illetve számított színkoordinátáira illesztett egyeneseinek a determinációs koefficienseit mutatja. A $\lg(b^*+100)$ kivételével az összes vizsgált színindex lineáris függvénye volt a színezéktartalomnak, és determinációs koefficienseik nagyobbak voltak, mint $R^2=0,9$. Az a^* és a béta-karotin-tartalom között egyenes arányosság volt ($R^2=0,9958$).

7. táblázat: A kalibráló mintasor színjellemzőinek a béta-karotin-tartalomtól való (lineáris) függésének determinációs koeficiensei (R^2) (E 160a színezék mennyiség: 0,089 mg/g - 0,913 mg/g; $n=3$)

Színindex	Oldat (R^2)	LOD (mg/g)
L*	0,9798	0,206
a*	0,9958	0,005
b*	0,9236	0,017
ΔE^*	0,9596	0,052
Hue	0,9759	0,014
C*	0,9275	0,016
2-lg(L*)	0,9818	0,184
lg(a*+100)	0,9965	0,005
lg(b*+100)	0,8912	

Az antocianint és béta-karotint tartalmazó szilárd cukorka mintasorok CIELab koordinátáinak a színezéktartalomtól való lineáris összefüggéseinek determinációs koeficienseit **8. táblázat** mutatja. A mintákat szilárd (összetörés nélkül), és por formában is vizsgáltuk. Az antocianin-tartalom és a 2-lg(L*) származtatott világossági index között lineáris kapcsolat volt a vizsgált koncentráció-tartományban (szilárd: $R^2=0,9426$, por: $R^2=0,9497$). Szilárd minták esetén a többi vizsgált koordináta R^2 -e kisebb volt, mint 0,9. Por formában az L*, és a ΔE^* szintén lineáris kapcsolatban volt a színezéktartalommal. A **3. táblázatban** ismertetett másik antocianin tartalmú por formájú mintasornál szintén az említett három (L*, ΔE^* , 2-lg(L*)) színjellemző determinációs koeficiense volt a legnagyobb. Meg kell azt is jegyeznünk, hogy minden színkoordináta esetén a determinációs koeficiens nagyobb volt por formában, mint szilárdan.

A béta-karotin-tartalom és b* között jó közelítéssel (szilárd: $R^2=0,9253$, por: $R^2=0,9575$) lineáris kapcsolat volt a vizsgált tartományban, ami a származtatott lg(b*+100) indexre is igaz volt. A Hue-index és a béta-karotin koncentráció között szintén lineáris kapcsolatot

találtunk a vizsgált koncentráció-tartományban, viszonylag nagy determinációs koefficiens értékkel (szilárd: $R^2=0,9550$, por: $R^2=0,9763$). A további vizsgált színkoordináták (L^* , ΔE^* , C^* , $2\text{-lg}(L^*)$, $\lg(a^*+100)$) determinációs koefficiense mind por, mint szilárd formában rosszabb volt, mint $R^2=0,9$.

8. táblázat: Az antocianin tartalmú (2.-5. oszlop, E 162 színezék mennyiség: 0,00-17,42 mg/g), és béta-karotint is tartalmazó (6.-9. oszlop, E 160a színezék mennyiség: 0,00-0,42 mg/g) keménycukorka minták színkoordinátáinak determinációs koefficienseinek összehasonlítása ($n=5$)

Színindex	Antocianin-tartalom				Béta-karotin-tartalom			
	Szilárd minta		Por minta		Szilárd minta		Por minta	
	R^2	LOD (mg/g)	R^2	LOD (mg/g)	R^2	LOD (mg/g)	R^2	LOD (mg/g)
L^*	0,8829		0,9427	1,934	0,2242			0,2502
a^*	0,5877		0,8396		0,3117			0,4591
b^*	0,7101		0,8376		0,9253	0,031	0,9575	0,015
ΔE^*	0,8846		0,9497	2,009	0,1981			0,0106
Hue	0,4048		0,3329		0,9550	0,023	0,9763	0,009
C^*	0,2073		0,8780		0,3901			0,8114
$2\text{-lg}(L^*)$	0,9426	6,847	0,9497	1,801	0,2102			0,2502
$\lg(a^*+100)$	0,5847		0,8321		0,3142			0,4594
$\lg(b^*+100)$	0,7169		0,8427		0,9289	0,032	0,9610	0,015

Az LPAS jel és a minták cukorka minták antocianin-tartalma között mindkét vizsgált hullámhosszon is jó közelítéssel (473 nm: $R^2=0,9764$; 532 nm: $R^2=0,9570$) lineáris kapcsolat volt. A béta-karotin-tartalom és a mintákon mért fotoakusztikus jel kapcsolata csak 473 nm-en volt lineáris ($R^2=0,8484$), míg a 532 nm-en fotoakusztikus jel nem függött a színezéktartalomtól, amit azzal magyarázhatunk, hogy ez már viszonylag messze van a béta-karotin abszorpciós maximumától (453-456 nm).

2.3 A betanin tartalmú minták vizsgálatának eredményei

A vizsgált koncentráció-tartományban a betanin-tartalom és a L^* ($R^2=0,9700$), az a^* ($R^2=0,9604$), C^* ($R^2=0,9584$) valamint a ΔE^* ($R^2=0,9655$) között jó közelítéssel lineáris kapcsolat volt. A származtatott színindexek közül a $2\text{-lg}(L^*)$ illetve a $\lg(a^*+100)$ is lineárisan függött a betanin-tartalomtól, sőt a kilenc színkoordináta közül a $2\text{-lg}(L^*)$ lineáris függésének R^2 -e volt a legnagyobb ($R^2=0,9803$). A b^* lineáris függvénykapcsolatának illeszkedése ($R^2=0,8270$) rosszabb, mint a L^* -é, vagy az a^* -é. A por formájú betanin tartalmú mintasorozaton végzett színmérések eredményei a **9. táblázatban** találhatók.

9. táblázat: A por alakú betanint (E 162) tartalmazó kalibráló mintasor színindexeinek a lineáris illesztések során kapott determinációs koefficiensei (E 162 színezék mennyiség: 10-60 mg/g; $n=3$)

Színindex	R^2	LOD (mg/g)
L^*	0,9700	13,794
a^*	0,9604	4,436
b^*	0,8270	
ΔE^*	0,9655	14,972
Hue	0,2314	
C^*	0,9584	4,453
$2\text{-lg}(L^*)$	0,9803	12,152
$\lg(a^*+100)$	0,9571	4,613
$\lg(b^*+100)$	0,8280	

Az 532 nm-en mért LPAS jel és a minták betanin-tartalma között jó közelítéssel ($R^2=0,9649$) lineáris, és kvadratikus ($R^2=0,9961$) kapcsolat volt, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az eredmények relatív szórásai több esetben meghaladták a 10%-ot (30 mg/g: 12,23%, 40 mg/g: 10,11%, 50 mg/g: 14,94, 60 mg/g: 12,14%).

2.4 A neokocin tartalmú minták vizsgálatának eredményei

A neokokcin-tartalom és a L^* ($R^2=0,9949$), ΔE^* ($R^2=0,9941$), valamint a C^* ($R^2=0,9957$) között jó lineáris kapcsolatot találtunk a vizsgált tartományon belül. A mért a^* és a neokokcin koncentrációja között egyenes arányosság volt ($R^2=0,9731$) a vizsgált tartományban. A származtatott színindexek közül a $2\text{-lg}(L^*)$ és $\lg(a^*+100)$ jó közelítéssel lineáris függvénye volt a neokokcin-tartalomnak, és itt is a $2\text{-lg}(L^*)$ R^2 -e volt az összes színkoordináta közül a legnagyobb ($R^2=0,9960$). A b^* illetve a $\lg(b^*+100)$ és a neokokcin-tartalom között nem találtunk jó ($R^2=0,7825$) lineáris függvénykapcsolatot a vizsgált tartományban. A koncentráció növekedésével a Hue-index lineáris csökkenésnek R^2 -e rosszabb volt, mint 0,9 a vizsgált tartományon ($R^2=0,8951$). A por formájú neokokcin tartalmú mintasorozaton végzett színmérések eredményei a következő táblázatban találhatóak (**10. táblázat**).

10. táblázat: A por alakú neokokcint (E 124) tartalmazó kalibráló mintasorok színjellemzőinek és a neokokcin-tartalom közötti lineáris összefüggések determinációs koeficiensei (R^2) (E 124 mennyiség: 0,01-0,50 mg/g; $n=3$)

Színindex	R^2	LOD (mg/g)
L^*	0,9949	0,021
a^*	0,9731	0,025
b^*	0,7825	
ΔE^*	0,9941	0,022
Hue	0,8951	
C^*	0,9957	0,055
$2\text{-lg}(L^*)$	0,9960	0,020
$\lg(a^*+100)$	0,9837	0,026
$\lg(b^*+100)$	0,7827	

A 532 nm-en mért LPAS jel és a minták neokokcin-tartalma között lineáris kapcsolatot találtunk ($R^2=0,9788$). A kvadratikus regresszió szintén jó egyértékű függvénykapcsolatot adott ($R^2=0,9941$) ebben a tartományban.

2.5 A keverési próbagyártásból származó minták vizsgálatainak eredményei

A 2.3-as és a 2.4-es fejezetekben leírt vizsgálatok közül csak az L^* , az a^* , a ΔE^* , a C^* , a $2\text{-lg}(L^*)$ és a $\lg(a^*+100)$ adott jó lineáris kapcsolatot ($R^2 > 0,95$) a betanin és a neokocin-tartalommal. Tehát a próbakeverések vizsgálatánál csak ezekre a paraméterekre fókuszáltunk. A mérések alapján meghatároztuk a 30 mg/g-os betanin tartalmú és a 0,50 mg/g-os neokocin tartalmú táplálékkiegészítő várható értékeit 95%-os konfidencia intervallumon az említett színindexekre, amit a következő **11. táblázatban** közlünk.

11. táblázat: A 30 mg/g betanin (E 162), illetve a 0,50 mg/g neokocin (E124) tartalmú minták színjellemzőinek várható értéke 95%-os konfidencia intervallumon (átlag $\pm$ SD)

Index	30 mg/g E 162	0,50 mg/g E 124
L^*	73,60 $\pm$ 7,19	89,18 $\pm$ 0,32
a^*	10,57 $\pm$ 1,95	5,31 $\pm$ 0,05
ΔE^*	74,38 $\pm$ 7,03	89,38 $\pm$ 0,30
C^*	10,71 $\pm$ 1,96	5,91 $\pm$ 0,15
$2\text{-lg}(L^*)$	0,187 $\pm$ 0,042	0,050 $\pm$ 0,002
$\lg(a^*+100)$	2,060 $\pm$ 0,008	2,022 $\pm$ 0,000
LPAS (μ V)	644,0 $\pm$ 125,2	399,3 $\pm$ 28,8

A névlegesen 30 mg/g betanin tartalmú keverési próbaminták L^* koordinátái közül a 73,60 $\pm$ 7,19 intervallumba mindössze kettő (3 és 15. perc) esett. A L^* értékek semmilyen analitikus trendet nem mutattak. Az a^* , és a C^* koordináták közül egy sem esett a várható érték intervallumba. A minták színezéktartalmának mindkét index alapján 65-70 mg/g-nak kellene lennie. Az a^* esetében sem figyelhetünk meg konvergenciát a keverési idő növekedésével. A hét minta közül hat ΔE^* értéke a 74,38 $\pm$ 7,03 intervallumba esett. Minden minta $2\text{-lg}(L^*)$ értéke a 0,187 $\pm$ 0,042 intervallumba volt, köszönhetően a tartomány nagy szórásának ($\pm 22\%$), szintén mindegyik minta $\lg(a^*+100)$ értéke beleesett a 2,060 $\pm$ 0,008 intervallumba. A keverési idő alatt nem figyeltünk meg semmilyen tendenciát a színindex változásában. A minták betanin-

tartalma LPAS kalibráló egyenes alapján meghaladná a 60 mg/g-ot. Az eredmények relatív szórásai több esetben meghaladták az 10%-ot (3, 10, 20 és 25 perc), sőt egy esetben a 20%-ot is (15 perc: 21,42%).

A névlegesen 0,50 mg/g neokocin tartalmú keverési próbaminták L^* értékei egy telítődési görbét követtek a keverési idő növelésével párhuzamosan és közülük a csupán három (15, 18, és 30 perc) minta L^* értéke esett a $89,18 \pm 0,32$ intervallumba. Az adatsorra másodfokú függvényt illesztettünk ($R^2=0,9849$), hogy meghatározzuk, mikor éri el a telítődési görbe a minimumát, vagyis azt az időpontot, ahol az L^* értéke várhatóan tovább, már nem csökken, vagyis a keverés optimálisnak tekinthető. Az L^* minimuma 30,98 percnél volt a kvadratikus regresszió alapján. A várható L^* értéket körülbelül 20 perc keverés után érte el. Az a^* koordináták közül az $5,31 \pm 0,05$ intervallumba egyetlen pont esett csak. A keverési idő növekedésével az a^* is egy telítődési görbét követett, az a^* maximuma a kvadratikus regresszió alapján ($R^2=0,9958$) a 32,24 percnél volt. A vizsgált mintákból csak három ΔE^* -a esett a $89,38 \pm 0,30$ intervallumba. A ΔE^* minimuma a másodfokú illesztés alapján ($R^2=0,9826$) a 30,08 percnél volt. A C^* értékek közül csak egy (15 perc) érték esett az $5,91 \pm 0,15$ intervallumba. A mért eredmények alapján az a^* -hoz hasonlóan a C^* a keverési idő függvényében növekedett, a C^* maximuma a kvadratikus regresszió alapján ($R^2=0,9950$) a 31,16 percnél volt. A $2\text{-lg}(L^*)$ értékek közül csak a 15., a 18., a 20, és a 25. percben vett minta esett a $0,050 \pm 0,002$ intervallumba. A $2\text{-lg}(L^*)$ maximuma a másodfokú telítődési görbe alapján ($R^2=0,9852$) a 30,92 percnél volt. A neokocin minták $\lg(a^*+100)$ színindexe lineárisan növekedett. A $2,022 \pm 0,000$ intervallumot 13 perc keverési idő után érte el. A $\lg(a^*+100)$ maximuma a kvadratikus regresszió alapján ($R^2=0,9956$) 32,13 percnél volt.

Mindegyik neokocin tartalmú próbagyártási minta LPAS jele beleesett a $399,3 \pm 28,8$ intervallumba, ellenben a relatív szórások itt is több esetben meghaladták az 5%-ot (1, 6, 15, és 25 perc).

3. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. tézis

Egyszerű, gyors és ugyanakkor érzékeny spektrofotometriás módszert dolgoztunk ki keménycukorkák antocianin tartalmának meghatározására. A kalibrációt, azért, hogy a mintaoldat nagy cukor koncentrációja okozta interferenciát kiküszöböljük, mátrixillesztéses módszerrel végeztük. A mintából származó, már nagyon kis koncentrációban is a mintaoldat turbiditását, és ennek következtében jelentős pontatlanságot okozó lipideket, folyadék-folyadék extrakcióval távolítottuk el a kalibráló- és a mintaoldatokból. A vizsgált apoláros oldószerek közül a lipidek mintegy 100% hatásfokú egy lépéses eltávolításához a szén-tetrakloridot találtuk a legalkalmasabbnak. Az abszorbancia mérések során a klorofill, illetve annak bomlástermékei okozta spektrális interferenciák (Rabino-Mancinelli módszer) miatt az 530 nm-es elemzési hullámhosszon mért abszorbanciát korrigáltuk a 657 nm-en mért abszorbancia értékével ($A = A_{530} - 0,250 * A_{657}$). A kifejlesztett spektrofotometriás módszerünk érvényesítésekor meghatároztuk annak lineáris tartományát (0,149-2,376 mg/ml), pontosságát (96,5%) és kimutatási határát (0,028 mg/g).

2. tézis:

Megállapítottuk, hogy antocianin tartalmú keménycukorka mintáknál oldat, szilárd, valamint porminta esetében is a $2 - \lg(L^*)$ index színezéktartalomtól való függése adta a legjobb lineáris regressziót ($R^2=0,94-0,99$) a gyakorlat számára fontos koncentráció-tartományban, ezen belül az oldatok determinációs koefficiense volt a legjobb ($R^2=0,9990$). A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy antocianin tartalmú keménycukorkák esetében a legpontosabb színezéktartalom meghatározást az oldat formájú minták $2 - \lg(L^*)$ indexének meghatározása biztosítja.

3. tézis:

Mérésekkel bizonyítottuk, hogy béta-karotin tartalmú keménycukorka minták színezéktartalmát oldat formában a $lg(a^* + 100)$, míg szilárd és pormintánál *Hue index* segítségével tudjuk legpontosabb meghatározni a gyártási technológia számára fontos koncentráció-tartományban. Az β -karotin tartalmú kemény cukorkák esetében a legjobb lineáris korrelációt az oldatformában mért $lg(a^* + 100)$ index ($R^2=0,9965$) adta, így ezt javasoljuk meghatározási módszerként.

4. tézis:

Mérésekkel megállapítottuk, hogy olyan por formájú (összetört) cukorka mintákban, amelyek antocianint és béta-karotint is tartalmaznak, az antocianin-tartalom meghatározás fotoakusztikus spektrofotometriával 532 nm-en, vagy a teljes színinger különbség (ΔE^*) mérésével lehetséges a legjobban. Mindkét módszer esetén a determinációs koefficiens nagy az antocianinra ($R^2 = 0,9611$ és $0,9497$), és kicsi a béta-karotinra ($R^2 = 0,01$).

5. tézis:

Mérésekkel igazoltuk, hogy antocianint és béta-karotint is tartalmazó minták béta-karotin-tartalmát színméréssel a Hue-index segítségével lehet a legpontosabban meghatározni ($R^2_{antocianin} = 0,3329$, $R^2_{\beta\text{-karotin}} = 0,9763$).

6. tézis:

Mintaszorozatokon végzett mérésekkel megállapítottuk, hogy por alakú táplálékkiegészítők (pezsgőtabletták) betanin, illetve neokocin tartalma lineáris kapcsolatban van ($R^2>0,95$) a mintákon mért L^* , a^* , ΔE^* , és $2 \cdot lg(L^*)$ színkoordinátákkal és az 532 nm-en mért fotoakusztikus (LPAS) jellel a vizsgált színezéktartalmon belül.

---

4. PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Magyar nyelvű lektorált folyóiratban megjelent publikáció:

1. KOVÁCS M, DÓKA O, KULCSÁR R (2014) Élelmiszer-színezékek színparamétereinek vizsgálata étrendkiegészítőkben színméréssel és fotoakusztikus spektroszkópiával. *Acta Agronomica Ovariensis* 1 43-52

Idegen nyelvű lektorált folyóiratban megjelent publikációk:

1. KOVÁCS M, DÓKA O, BICANIC D, AJTONY ZS (2017) Application of laser-based photoacoustic spectroscopy and colorimetry for quantification of anthocyanin in hard boiled candy. *Microchemical Journal* 135 100-104
2. KOVÁCS M, DÓKA O, RICHFIELD D (2019) Determination of two color agents in hard boiled candy by laser-based photoacoustic spectroscopy and colorimetry. *Carpathian Journal of Food Science and Technology* 11 126-132

Konferencia részvétel:

1. KOVÁCS M, KULCSÁR R, DÓKA O (2012): Étrendkiegészítők gyártási folyamatának optimalizálása színméréssel XXXIV. Óvári Tudományos Nap, 2012. október 5. Nyugat-magyarországi Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar, Mosonmagyaróvár pp. 405-409